

УДК 72. 025.4

д.арх. Орленко М.І.,

n\_orlenko2012@ukr.net, ORCID: 0000-0002-4154-2856,

Бузін І.А., buzin@ukr.net, ORCID: 0000-0003-2104-0290,

Київський національний університет будівництва і архітектури

## АНАЛІЗ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕРУХОМОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДИЩИНИ КИЄВА І РОЛЬ РЕСТАВРАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

*Проаналізовано проект “Стратегії збереження нерухомої культурної спадщини Києва”, зокрема, виявлені проблеми і шляхи їх вирішення. Основна проблема пов’язана з тим, що в сьогоденних умовах фахова реставрація і збереження пам’ятки є більш затратними заходами, ніж нове будівництво на звільненій ділянці, що призводить до системи масового знищення і спотворення об’єктів нерухомої культурної спадщини. В тісному зв’язку з проблемами пам’яткоохоронної сфери є проблеми реставраційної галузі. Як результат запропоновано здійснення моніторингу стану пам’яток нерухомої культурної спадщини в декілька етапів.*

*Ключові слова: стратегія збереження, нерухома культурна спадщина, моніторинг, реставрація.*

### ВСТУП

Сьогодні ситуація зі збереженням і реставрацією пам’яток архітектури Києва дійшла до критичної межі, місто катастрофічно втрачає цінну історичну забудову, замість якої виростають хмарочоси. Тому актуальною є розроблена “Стратегія збереження нерухомої культурної спадщини Києва”, проект якої розробив почесний член Українського Національного Комітету Міжнародної Ради з питань пам’яток та визначних місць (ICOMOS), член-кор. Академії будівництва України, к.т.н. директор “Благодійного фонду Свята Софія” Ю.О. Маслов. Як зазначено в розділі “Загальні положення і принципи”, “Стратегія визначає основні пріоритети, цільові настанови і керівні принципи, критерії і напрямки збереження нерухомої культурної спадщини Києва, як головного ресурсу сталого розвитку міста. Вона розкриває проблеми охорони, реставрації і використання об’єктів нерухомої культурної спадщини та історичного середовища, а також регенерації, реконструкції і нового будівництва в історичних районах Києва. “Стратегія...” покликана забезпечити смислові, правові і процедурні аспекти збереження і вдосконалення територій історичної забудови Києва.

Правовою основою розробки та реалізації “Стратегії...” є Конституція України ( 254к/96-ВР ), інші нормативно-правові акти України та міжнародні

угоди, ратифіковані Верховною Радою України, які в сукупності визначають засади політики держави у сфері культурної спадщини”.

## ОСНОВНА ЧАСТИНА

В “Стратегії...” проаналізовано етапи розвитку пам’яткоохоронної законодавчої бази України за роки незалежності, визначено коло проблем. “До 2000 р. місто розвивалося на основі “Генерального плану розвитку міста Києва на період до 2005 р.”, розробленого в 1980-1984 рр. і затвердженого Постановою Ради Міністрів УРСР у травні 1986 р. Проте, як офіційно зазначалося Київською міською державною адміністрацією (далі – КМДА) в “Концепції розвитку міста Києва: Основні положення. – Київ, 2000”, у виконанні цього документа “відбулися відхилення від основних розрахункових показників та передбаченого використання окремих територій міста, що в основному є наслідком кардинальних змін у політичному та соціальному розвитку України, які відбуваються з початку 1990-х років, і які на першому етапі супроводжувалися кризовими процесами в економіці та соціальній сфері”.

“Робота над новими програмними документами була започаткована в 1998 р., з використанням загальнодержавних нормативно-правових актів і програмних документів, зокрема: закону України “Про столицю України – місто-герой Київ” (1999 р.) “Про місцеві державні адміністрації” (1990 р.), “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” (2000 р.), Концепція державної регіональної політики. (Указ Президента України від 25.05.2001 р.). Ця робота завершилася у 2000 р. розробкою Концепції розвитку міста Києва, в якій “на варіантній основі розроблений прогноз розвитку економічного комплексу міста, визначені пріоритетні види економічної діяльності, основні розрахункові показники (кількість населення, житлова забезпеченість, обсяги житлового будівництва) та напрямки територіального розвитку Києва на період до 2020 р., в т.ч. в першу чергу – до 2010 р.” В березні 2002 р. рішенням Київради був затверджений Генеральний план розвитку міста Києва на період до 2020 р. (далі – Генеральний план), чинний дотепер і не доступний широкий громадськості.

Генеральним планом були передбачені: відтворення архітектурно-художнього колориту Києва, збереження історико-культурної спадщини та історичного ландшафту центральної планувальної зони міста; визначення та оцінка нерухомої культурної спадщини міста у складі архітектурного та історико-містобудівного опорного планів; сконцентрована інформації про окремі споруди та інші об’єкти культурної спадщини, про містобудівну спадщину, комплекси і територіальні утворення, зони їх композиційної активності та впливу.

У 2004 р. розпорядженням КМДА затверджена Стратегія соціально-економічного розвитку міста Києва до 2015 р. В числі затверджених Кабінетом Міністрів України - Державна програма соціально-економічного розвитку міста Києва на період до 2010 р., Програма земельної реформи у місті Києві на 2001-2005 рр. Були розроблені та затверджені інші довгострокові галузеві та комплексні міські програми, щорічні програми соціально-економічного та культурного розвитку міста Києва. Використовувалися також поточні програмні документи загальнодержавного рівня. Програма соціально-економічного та культурного розвитку міста Києва на 2005 р. була підготовлена на базі актуальних на час її підготовки документів: Указу Президента України “Про стратегію економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 рр. – Шляхом європейської інтеграції” №493 від 28 квітня 2004 р. та Послання Президента України до Верховної Ради України “Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр. “Європейський вибір”.

Ми не випадково навели цитати з розробленого проекту, аби довести, що базовими документами для розробки законодавчих пам'яткоохоронних програм були затверджені на різних адміністративних рівнях документи, дія яких не завжди призводила до очікуваних позитивних результатів. Попри глобальність затвердженого Генерального плану, в ньому піднімались переважно архітектурно-планувальні питання без окремої уваги до здійснення пам'яткоохоронної політики в межах міста, насправді окреслені згідно категорій території історичних районів залишались на папері, натомість поширилась згубна практика втручання в усталене охоронне історичне середовище. Основна проблема полягала в вичерпаності ділянок в центральних районах під нове будівництво, тому під різними приводами почалася тенденція знищення старої забудови з метою звільнення ділянок. Цей процес підсилювався внаслідок економічної кризи, коли відреставрувати малоповерховий історичний будинок стало менш вигідно, ніж його розібрати і звести на ділянці житлово-офісний хмарочос чи супермаркет. Таким чином, чи не найпотужнішим чинником масової руйнації історичної забудови Києва стала нерентабельність її реставрації, збереження і утримання. Трьома найпоширенішими методами стали або повне зруйнування історичного об'єкту, або залишання однієї фасадної стіни, або надбудова об'єкту кількома поверхами, причому всі ці шляхи фактично знищують пам'ятку архітектури, про що прямо наголошено в проекті “Стратегії...”

Такі дії не підлягають під законодавче покарання через невизначеність предмету охорони (що саме в пам'ятці охороняється – фасад, його частина, всі фасади, будівля з інтер'єрами і т.д). Як зазначено в “Стратегії...”, “Ключова

проблема у сфері охорони нерухомої культурної спадщини Києва – це відсутність субординації та чітко налагодженої взаємодії між органами охорони культурної спадщини, органами архітектури (містобудування) та земельних відносин (землекористування). Всупереч вимогам документів ЮНЕСКО, Ради Європи, Закону “Про охорону культурної спадщини”, реальне верховенство при вирішенні питань охорони культурної спадщини та будівництва на землях історико-культурного призначення традиційно належить Головному управлінню містобудування, архітектури та дизайну міського середовища, а відведення земельних ділянок – Постійній комісії Київради з питань земельних відносин, містобудування та архітектури”.

Серед найбільш катастрофічних ділянок названо верхню кромку правого берега Дніпра, де розташовані найбільш цінні об'єкти культурної спадщини всесвітнього значення – Софійський собор і Києво-Печерська Лавра, на яких поширюється “Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини” ЮНЕСКО, ратифікована Україною. На цій території розташовані також об'єкти культурної спадщини національного значення – Андріївська і Кирилівська церкви, Маріїнський палац, найбільш значні адміністративні будівлі: адміністрація Президента України, Кабінет міністрів, Верховна рада, Національний банк та інші, де вже тривалий час спостерігаються ознаки значних деформацій. Історичну цінність представляють також Місто Володимира, схили Михайлівської, Володимирської, Старокиївської і Замкової гір, Володимирський і Андріївський узвози, старий Поділ.

При новому багатоповерховому будівництві на схилі не враховується геологічна ситуація, існують ризики невідворотних геологічних процесів. Враховуючи критичну ситуацію з забудовою зсувонебезпечних схилів правого берега, протягом 2009 - 2011 років провідними фахівцями реставраційної галузі, Національної Академії Наук України та “Благодійним фондом Свята Софія” розроблена та подана державним органам Концепція Державної цільової науково-технічної програми “Інженерний захист території, моніторинг і збереження культурної спадщини Правобережжя м. Києва”.

Розроблена концепція “Стратегії...” покликана розробити шляхи виходу з кризового стану пам'яткоохоронної галузі, «шляхом визначення довготривалих пріоритетів, критеріїв, правових норм і напрямів збереження спадщини, розкриття в динаміці нагальних проблем охорони, реставрації і використання пам'яток, ансамблів та історичного міського середовища, а також реконструкції і нового будівництва в історичних районах міста та економічних шляхів їх реалізації”.

Зокрема, “Статегією...” наголошується:

– успішність пам'яткоохоронної діяльності зумовлюється необхідністю її взаємодії з національною політикою сталого розвитку населених пунктів з урахуванням в числі інших екологічних, соціально-економічних та соціально-гуманітарних компонентів;

– проголошується домінуюча роль збереження об'єктів культурної спадщини в стратегії міського розвитку з врахуванням ініціюючої, контролюючої та координуючої функцій виконавчих органів державної влади і їх взаємодію з громадськістю і інвесторами;

– необхідність розширення переліку уповноважених інституцій, зокрема, пам'яткоохоронною діяльністю повинні займатися не тільки органи охорони пам'яток, а й структури, які займаються питаннями містобудування і архітектури, економіки і промислового розвитку, екології, транспорту, благоустрою, майнового комплексу, житлово-комунального господарства, юридичних служб, причому рішення, які приймаються виконавчими органами в усіх сферах міського розвитку повинні прийматися з врахуванням необхідності збереження культурної спадщини;

– зростання ролі громадських організацій в питаннях збереження нерухомої спадщини і пристосування пам'яткоохоронних об'єктів до сучасних соціально-економічних умов;

– посилення відповідальності за порушення пам'яткоохоронного законодавства, як це відбувається в розвинених країнах світу;

– зростання містобудівного аспекту в сфері охорони історичного середовища з урахуванням екологічних та техногенних наслідків;

– взаємодія з міжнародними пам'яткоохоронними інституціями.

На основі аналізу проблем, які існують сьогодні в пам'яткоохоронній діяльності, було запропоновано наступні механізми реалізації державної політики охорони і збереження нерухомої культурної спадщини, зокрема:

– розробка нових та вдосконалення існуючих законодавчих документів щодо пам'яткоохоронної, містобудівної, архітектурної та реставраційної діяльності, системи освіти та підвищення кваліфікації, регулювання земельних відносин, використання та охорони земель, майнового і податкового регулювання, нормативно-правового регулювання громадської та благодійної діяльності, інших нормативно-правових актів, концепцій, доктрин, стратегій і програм з урахуванням документів Комісії ООН з питань сталого розвитку, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO), Міжнародної Ради з питань пам'яток та визначних місць (ICOMOS), сучасних норм міжнародного права та рішень Ради Європи;

– надання нормативно-правового статусу розробленій Стратегії.

Проблеми пам'яткоохоронної діяльності пов'язані також і з значними витратами на паспортизацію об'єктів. Якщо вартість підготовки одного паспорта складає приблизно 2-2,5 тис. доларів США, а вартість облікової картки 1-1,5 тис. доларів США, то підготовка акту технічного стану може коштувати значно більше у залежності від розмірів об'єкту та його фізичного стану. Загальна сума витрат для складання бази даних, призначеної для інформаційної підтримки реєстру пам'яток архітектури, має складати близько 30-35 млн. доларів США. База даних нерухомих пам'яток культурної спадщини України як система методичних, організаційних, кадрових, правових, інформаційних, технологічних та технічних засобів призначена для централізованого нагромадження та ведення даних щодо пам'яток та своєчасного забезпечення користувачів об'єктивною, вірогідною і зручною в користуванні інформацією, необхідною для прийняття рішень у сфері реставраційній та пам'яткоохоронній, діяльності центральних і місцевих органів охорони нерухомих об'єктів культурної спадщини та органів архітектури і містобудування.

Одним з головних завдань пам'яткоохоронної сфери, крім тих, які накреслено в Стратегії, є створення певної адміністративної установи – служби “Державного реєстру нерухомих пам'яток”, що за своєю структурою має бути адекватною структурі системи органів виконавчої влади в сфері охорони культурної спадщини, яка повинна спиратися на спеціально утворені інформаційно-аналітичні центри, головним завданням яких є проведення систематичного спостереження – моніторингу стану нерухомих об'єктів культурної спадщини і актуалізація складання облікової документації (облікові картки, паспорти, акти технічного стану) та поповнення реєстру за рахунок наукового обґрунтування включення нових об'єктів.

Такі інституції мають бути створені у складі центрального органу виконавчої влади; органів охорони культурної спадщини обласних та Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій; органів охорони культурної спадщини; районних державних адміністрацій та органів охорони культурної спадщини місцевих органів самоврядування.

Слід зазначити, що Державний реєстр пам'яток нерухомої спадщини – це не застиглий перелік, а діюча у режимі реального часу інформаційно-аналітична система, яка підтримується автоматизованою базою даних і здійснює постійний моніторинг стану кожної пам'ятки і відповідає на регламентовані і нерегламентовані запити стосовно змін, що стосуються техніко-економічних показників, технічного стану, функціонального призначення, прав користування тощо.

Доповнюючи перелік піднятих в “Стратегії...” проблем, слід зазначити, що він є значно ширшим, оскільки, наприклад, як в цілому по державі, так і по кожному регіону, не проводиться моніторинг їх стану в частині: аварійності; ліквідації незадовільного технічного стану; проведення консерваційних і ремонтно-реставраційних робіт, а також робіт по пристосуванню пам’яток архітектури; необхідності по кожній пам’ятці архітектури в джерелах і коштах для фінансування; розробки науково-проектної документації по ліквідації аварійного і незадовільного технічного стану, консервації і реставрації пам’яток архітектури і містобудування; проведення підрядних ремонтно-реставраційних робіт по виведенню пам’яток з аварійного і незадовільного технічного стану, консервації, реставрації, пристосування; розробки і затвердження (щорічно) зведеного балансу по державі і кожному регіону по необхідності в фінансових, матеріально-технічних, людських ресурсах, підготовці кадрів реставраторів для охорони і збереження культурної спадщини – пам’яток архітектури і містобудування.

В Україні відсутня довгострокова конкретна комплексна програма по ліквідації аварійного і незадовільного технічного стану, консервації пам’яток архітектури, що знаходяться під охороною держави.

В тісному зв’язку з проблемами пам’яткоохоронної діяльності знаходяться проблеми реставраційної галузі, оскільки досі не розроблена державна програма по розвитку реставраційних організацій і їх виробничих баз, підготовці фахівців реставраторів.

Критичний стан пам’яткоохоронної сфери в Україні вже став об’єктом уваги світових пам’яткоохоронних інституцій. Проблеми пам’яткоохоронної і реставраційної галузі піднято зокрема в звіті Моніторингової місії Об’єднаного Центра Всесвітньої Спадщини / ICOMOS “Найактуальніші проблеми збереження об’єктів у Списку Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО. Київ: Софійський собор та пов’язані з ним монастирські споруди, Києво- Печерська Лавра”, який був розглянутий на 41 сесії ЮНЕСКО 2-12 липня 2017 року в м. Краків.

На підставі численних обговорень під час зустрічей з національними та місцевими органами влади Місія розробила комплекс заходів, рекомендованих для імплементації Державою, щоб запобігти потенційним загрозам та захистити атрибути, що передають Визначну Універсальну Цінність Спадщини.

Зокрема, Рекомендації Моніторингової місії для України і м. Києва стосувались наступного:

1. Підготувати і прийняти законопроект – “Про охорону культурної спадщини”, щоб усунути протиріччя (зіткнення) між законами (культурна спадщина та міський розвиток). Закон з поправками повинен вирішити

гармонізацію національного законодавства відповідно до норм міжнародного права у сфері охорони культурної спадщини шляхом введення основних понять та положень Конвенції про захист Всесвітньої Культурної та Природної спадщини (1972 р.), Таких як: Всесвітня Спадщина, Світова Спадщина, Буферна зона, План управління тощо. (Державний рівень).

2. Необхідно посилити державний контроль над місцевою владою, зокрема в галузі охорони культурної спадщини (роль органів охорони пам'яток у всіх сферах збереження Культурної Спадщини) з метою досягнення кращої координації в національному законодавстві, що є важливим для створення ефективної системи управління.

Роль місцевої влади у управлінні майном повинна бути збільшена, якщо необхідними шляхом внесення відповідних поправок до законів України “Про місцеве самоврядування” та “Про столицю України – “Місто-Герой Київ”. (Держава та місто).

3. Забезпечити мораторій оновлення “Історико-архітектурного плану Києва” завершити та прийняти як і новий “Генеральний план Києва” і Зонінговий план Центрального району.

Оновити інвентаризацію висотних будівель і виданих дозволів на будівництво, щоб мати можливість оцінити їх можливий вплив на візуальну цілісність Спадщини. Невідповідне міське планування певною мірою вплинуло на історичні краєвиди, річковий ландшафт (рівень міста).

4. Беручи до уваги можливість внесення змін до Закону про культурну спадщину, рекомендується вивчити можливість запровадження нового правового визначення “буферної зони”, що дозволяє враховувати різні рівні та режими охорони всередині “буферної зони”. Київський Собор Святої Софії та пов'язані з ним монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра, має бути оголошена уніфікована буферна зона. (Держава та місто).

5. Створити “Спеціальний фонд” на найвищому національному рівні, щоб забезпечити всі необхідні кошти на збереження, реставраційні роботи. (Державний рівень).

6. Забезпечити завершення розробки, прийняття і реалізацію Плану Управління (МП) і детальної “дорожньої карти”. (Державний рівень).

Основою здійснення пам'яткоохоронних і реставраційних заходів є стилістичні особливості, як визначають кожний архітектурний стиль:

– для церков Київської Русі – використання специфічних типів мурування типу “опус мікстум”, з квадрат чи плінфи, використання лопаток-лізен, півциркульних вікон, за комар, в інтер'єрах мозаїк та фресок, обмеженість фасадного декору;



– для церков-твердинь оборонного типу – мурування з каменю, відсутність декору, масивність, схожість з оборонними вежами, наявність машикулей, підземних ходів під церквами, низькі приземкуваті інтер'єрні приміщення;

– для ренесансних церков – використання італійських традицій ордерної системи, руста, специфічного декору, прикрашення дрібним декором інтер'єру;

– для церков в традиціях європейського бароко – головний фасад – західний, часто угнутий, з двома фланкуючими баштами, пишні фронтони, волюти, як правило, один головний купол, базилікальна структура плану, пишно прикрашений розписами, ліпленням і скульптурою інтер'єру;

– для дерев'яних церков – простота і функціональність зрубних об'ємів, кожен з яких найчастіше є самостійним в церквах т.зв. баштового типу і увінчаний власним верхом, стіни мають нахил всередину, використано специфічні методи з'єднання зрубів, обшиття вертикальною шалівкою, зруби відкриті в інтер'єрі до zenіту бані, скульптури немає, натомість використано різьблені багатоярусні липові іконостаси;

– для церков т.зв. українського (козацького) бароко – синтез традицій народної архітектури (в плануваннях, об'ємно-просторовій композиції, формах елементів) і елементів бароко (в декорі, мистецтві).

Крім цього, на стилістичні особливості накладаються особливості функціональні (церква, житловий будинок, театр, промислова споруда, ратуша, тощо). Це свідчить про те, що безпосередньо реставраційним заходам передувала кропітка робота по виявленню стилістичних особливостей конкретної пам'ятки, яка виступає основою концепції реставрації чи відтворення.

## ВИСНОВКИ

На вимогу Моніторингової місії Об'єднаного Центру Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО 19 червня 2018 року був виданий Закон України №2457-VIII від 19.06.2018 р. "Про внесення змін до Закону України "Про охорону культурної спадщини" щодо збереження пам'яток культурної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Верховна Рада України постановила наступне:

– внести до Закону України "Про охорону культурної спадщини" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., N 39, ст. 333 із наступними змінами) такі зміни (слід насамперед згадати основні з них):

– Статтю 1 доповнити абзацами двадцять четвертим – двадцять сьомим такого змісту: "об'єкт всесвітньої спадщини – об'єкт культурної спадщини, включений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (далі - Конвенція);

– видатна універсальна цінність – цінність об'єкта всесвітньої спадщини, яка є настільки унікальною, що виходить за межі національних кордонів та становить загальну цінність для нинішніх і майбутніх поколінь, збереження та охорона якої є першочерговим завданням для всього людства;

– номінування об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (далі – номінування) – підготовка та подання документів, на підставі яких Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розглядає питання про включення об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;

– буферна зона – територія навколо об'єкта всесвітньої спадщини, що забезпечує охорону цілісності та автентичності видатної універсальної цінності цього об'єкта та у межах якої встановлюється відповідний режим використання";

– призначення відповідних охоронних заходів щодо пам'яток національного значення, об'єктів всесвітньої спадщини, їх територій у разі виникнення загрози руйнування або пошкодження зазначених об'єктів внаслідок дії природних факторів або проведення будь-яких робіт;

– заборона будь-якої діяльності юридичних або фізичних осіб, що створює загрозу об'єкту культурної спадщини, видатній універсальній цінності об'єкта всесвітньої спадщини або порушує законодавство у сфері охорони культурної спадщини;

– надання дозволів на проведення робіт на пам'ятках національного значення, об'єктах всесвітньої спадщини, їх територіях, в зонах охорони, буферних зонах, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць;

– межі території об'єкта всесвітньої спадщини і його буферної зони позначаються відповідними знаками, форма та порядок встановлення яких визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини.

– проведенню містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, меліоративних, шляхових, земляних робіт на об'єкті всесвітньої спадщини, його території, в буферній зоні передусім інформування Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

– Рекомендації Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО щодо проєктів містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, меліоративних, шляхових, земляних робіт на об'єкті всесвітньої спадщини, його території, в буферній зоні є обов'язковими для виконання при проведенні таких робіт.

Аналіз проєкту Стратегії і стану реставраційної галузі свідчить про те, що ці проблеми і шляхи виходу з кризового стану повинні розроблятися одночасно

для двох галузей – пам'яткоохоронної і реставраційної. Зокрема, особлива роль в процесі подолання кризи належить моніторингу стану збереження пам'яток нерухомої культурної спадщини, який має відбуватись в кілька етапів:

1 етап. Першочергові роботи.

Проведення комплексних науково-реставраційних досліджень. Розробка науково-проектної кошторисної документації по ліквідації аварійного стану, проведенню консерваційних робіт, реставрації пам'ятки архітектури, реставрації з пристосуванням пам'ятки в сучасних умовах.

Необхідно визначити технічний стан, в якому знаходяться пам'ятки, необхідність в коштах, матеріально-технічних і людських ресурсах, черговості проведення робіт та реставрації.

Для вирішення цих задач по кожній пам'ятці розробляють науково-проектну документацію з кошторисом, яким визначається вартість ремонтно-реставраційних робіт по пам'ятці архітектури, нормативної трудомісткості на види робіт та кошторисної заробітної плати, потреби в матеріалах, виробів в їх поточних цінах та механізмах.

Науково-проектну документацію розробляють згідно діючих державних норм ДБН А.2.2-6-2008 “Склад, зміст, порядок розроблення, погодження і затвердження науково-проектної документації для реставрації об'єктів нерухомої культурної спадщини”. Вартість цих робіт визначають ТЗ ЦНПР-91 “Тимчасовий збірник цін на науково-проектні роботи по нерухомих пам'ятках історії та культури України”.

Згідно ДБН Д.1.1-1-2000 кошторисні нормативи поділяються на елементні та укрупнені (збільшені). Для реставрації розроблені ресурсні елементні кошторисні норми на ремонтно - реставраційні роботи РЕКНР (ДБН Д.2.5.-2000).

З 01.01.2017 р. згідно наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 21.06.2016 р. №174 вступило в дію ДСТУ-НБВ.3.2-4:2016 “Настанова щодо виконання ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури і містобудування”. Автоматизація кошторисних розрахунків дозволяє розрахувати ресурсну вартість і здійснювати взаєморозрахунки за виконані роботи.

Основні програмні комплекси, які пройшли атестацію на відповідність нормативної бази та методики розрахунків і рекомендовані в Україні та найбільше використовуються для реставрації пам'яток архітектури, – “АВК-3” і “Будівельні технології”.

2 етап. Розробка комплексних державних і регіональних програм.

На основі одержаних бази даних по кожній пам'ятці архітектури необхідно визначитись і розробити державні в тому числі по регіонах програми по:

- ліквідації аварійного і незадовільного технічного стану пам'яток архітектури;
- проведенню консерваційних робіт;
- роботам по реставрації пам'яток;
- реставрації з пристосуванням пам'ятки в сучасних умовах.

3 етап. Розробка зведеного балансу в державі і в регіонах.

Виходячи із фінансових можливостей держави, інших джерел фінансування інвесторів, громадських діячів, орендарів, на основі розрахунків розробляється щорічно зведений баланс держави, в тому числі по регіонах, в необхідності фінансових, матеріально-технічних, людських ресурсах, підготовці фахівців-реставраторів для охорони і реставрації пам'яток архітектури і містобудування.

4 етап. Узгодження і затвердження програм.

Виходячи із реальних фінансових можливостей держави, коштів інвесторів, власників, орендарів узгоджується і затверджується "Комплексна державна і регіональні програми" на проведення ремонтно-реставраційних робіт з першочерговими роботами по виводу пам'яток з аварійного і незадовільного технічного стану, консервації.

5 етап. Супровід виконання державної програми.

Забезпечення контролю виконання прийнятих комплексних державних програм з проведенням подальшого моніторингу.

6 етап. Науковий звіт.

По проведених науково-проектних і підрядних ремонтно-реставраційних роботах, щорічно, по кожній пам'ятці архітектури і містобудування передають один примірник наукового звіту на електронних носіях до Національного центру документації нерухомої культурної спадщини, з обліковою документацією усіх видів науково-проектної та виконавчої документації на консервацію, реставрацію та пристосування пам'яток архітектури і містобудування.

### Перелік джерел:

1. <http://nsau.org/Стаття/198/Проект-Стратегії-збереження-нерухомої-культурної-спадщини-Києва> (підготував Маслов Ю.О.). - Київ, 2012.
2. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2457-19> ЗАКОН УКРАЇНИ від 19.06.2018 № 2457-VIII Про внесення змін до Закону України "Про охорону

культурної спадщини" щодо збереження пам'яток культурної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

3. Орленко М.І. Законодавча база, державний облік, збереження і охорона нерухомої культурної спадщини / Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Відповід. ред. М.М. Осетрін. – К., КНУБА, 2017. – Вип. 64. – С.240-251.

4. М.І. Орленко. Законодавча політика в галузі охорони та реставрації пам'яток архітектури / Друга Міжнародна науково-практична конференція "Регіональна політика: історичні витоки, регулювання, практична реалізація". 14-15 грудня 2016 року (КНУБА) (Київ). – С. 7-11.

5. Орленко Н.И. Проблемы охраны, реставрации и современного приспособления памятников архитектуры / Международная научно-практическая конференция "Наука, образование и экспериментальное проектирование в МАРХи" 3-7 апреля 2017 г. (Москва), – С.133-134.

6. Орленко М.І. Система моніторингу за станом охорони і реставрації пам'яток архітектури і містобудування / Третя Міжнародна науково-практична конференція "Регіональна політика. Історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика" 22-23.11.2017 (КНУБА) (Київ) . – С. 55-60.

7. Орленко М.І. Проблеми збереження історичної забудови: дієвість законодавчих документів / II міжнародна науково-практична конференція "Архітектура історичного Києва. Контекст і втручання" 24.11.2017 (КНУБА) . – С.93-94.

8. [www.knuba.edu.ua/ukr/wp-content/uploads/2016/10/dis\\_Orlenka.pdf](http://www.knuba.edu.ua/ukr/wp-content/uploads/2016/10/dis_Orlenka.pdf)  
Орленко М.І. Проблеми та методи реставрації пам'яток архітектури України (ХІ-по.ХХ ст.) Дисертація 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Архітектура та будівництво. ....наук.ступ. докт. арх. - К., 2018. – 472 стор.

д.арх. Орленко Н.И., Бузин И.А.,  
Киевский национальный университет строительства и архитектуры

### **АНАЛИЗ СТРАТЕГИИ СОХРАНЕНИЯ НЕДВИЖИМОГО КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ КИЕВА И РОЛЬ РЕСТАВРАЦИОННОЙ ОТРАСЛИ**

В статье комплексно проанализировано проект "Стратегії збереження нерухомої культурної спадщини Києва", в частности, выявленные проблемы и пути их решения. Основная проблема связана с тем, то всео дняшних условиях профессиональная реставрация и сохранение памятника являются более

затратными мероприятиями, чем новое строительство на освобожденном участке, то приводит к системе массового уничтожения и уродования объектов недвижимого культурного наследия. В тесной связи с проблемами памятникоохранной сферы находятся проблемы реставрационной отрасли. Как результат предложено осуществление мониторинга состояния памятников недвижимого культурного наследия в несколько этапов.

Ключевые слова: стратегия сохранения, недвижимое культурное наследие, мониторинг, реставрация.

Dr. of Arch. Orlenko N.I., Buzin I.A.,  
Kyiv National University of Construction and Architecture

### **ANALYSIS OF THE STRATEGY OF PRESERVATION OF KYIV IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE AND THE ROLE OF THE RESTORATION INDUSTRY**

The article deals with the complex analysis of the project 'Strategies of preservation of Kyiv immovable cultural heritage', in particular, the issues revealed and the ways to solve them. The main issue is connected with the fact that for the time being, professional restoration and preservation of a monument are most cost-intensive measures than new construction on a free area, which leads to the system of mass destruction and deformation of immovable cultural heritage items. The issues of the restoration field are closely connected to the issues of monument preservation field. As the result, the implementation of multi-stage monitoring of the condition of immovable cultural heritage monuments has been offered.

Key words: strategy of preservation, immovable cultural heritage, monitoring, restoration.